

JUHLAJULKAISU

**SUOMALAINEN
LAKIMIESYHDISTYS**

1898 · 22/10 · 1948

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TOIMITUSKUNTA:

AARNE REKOLA

V. MERIKOSKI

TAUNO TIRKKONEN

ILMARI MELANDER

TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY - VAMMALA 1948

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-702-2 (PDF)

Reino Ellilä

Vankien jälkihuollosta ja sen rikos- poliittisesta merkityksestä

I.

Silloin kun rangaistusjärjestelmät vielä perustuivat siihen käsitykseen, että mitä kovimmilla rangaistuksilla, useimmiten rikoksenteijän tuskallisella kuolemalla oli tarpeen ei ainoastaan pelottaa ihmisiä rikoksia tekevästä vaan myös lepyttää Jumalan viha, ei mistään rikollishuollosta luonnollisestikaan voinut olla kysymystä. Rangaistusta näet pidettiin tällöin rikollisuuden vastustamisen ainoana keinona, ja sen tarkoituksena oli joko rikollisen tuhoaminen kuolemanrangaistuksella tai pelottaminen erilaisia ruumiinrangaistusmuotoja käyttämällä.¹ Vasta sittenkun vapausrangaistusten valtakausi alkoi ja vangissakin ruvettiin näkemään ihmisarvoisia piirteitä eikä hän enää ollut pelkkä tuhoavan koston objekti, havaittiin rikollishuolto tarpeelliseksi.² Ja viime aikoina on sitä alettu pitää jopa eräänä rikollisen koko käsittelyä johtavana periaatteena.

¹ Ks. esim. *Olivecrona: Om dödsstraffet 1891 s. 9 ss.* ja *Hemmer: Studier rörande straffutmätningen i medeltida svensk rätt 1928 s. 39—62.*

Vaikkei 1734 vuoden laissa enää ollut varsinaisia silpomisrangaistuksia, kuten nenän, korvan ja oikean käden menettäminen, niin oli siinä kuolemanrangaistus säädetty 68 eri tapauksessa.

² Rikollishuolto johtaa juurensa kahdeksanneltoista vuosisadalle, jolloin kaikilla aloilla syntynyt valistunut katsantokanta ryhtyi taisteluun rangaistuksen täytäntöönpanossa noudatettua, ihmistuntoa loukkaavaa julmuutta vastaan ja jolloin englantilaisen *Howardin* sitkeän työn tuloksena perustettiin ensimmäiset rikoksenteijän parannusta edistävät vankilat. Rikollishuollon historian ensimmäinen nimi on philadelphialainen *Richard Whistar*, joka eräiden muiden varakkaiden henkilöiden kanssa 7. 2. 1776 perusti »The Philadelphia society for assisting distressed prisoners»-nimisen seuran. Ensimmäi-

Tässä otetaan pääpiirteittäin tarkastelun alaiseksi rikollisen vapauttamisvaiheen jälkeinen, ehdonalaiseen vapauteen päässeihin vankeihin kohdistuva huolto: jälkihuolto (eftervård). Niinkuin rikollishuollon yleensä on senkin tarkoituksena rikoslain kanssa ristiriitaan joutuneiden palauttaminen lainalaiseen elämään, heidän resosialisoisensa. Jälkihuollon pyrkimyksenä on eritoten vastustaa vapausrangaistuksen kärsimisestä johtuvia vahingollisia sivuvaikutuksia tuomitun sosiaalisissa olosuhteissa sekä muutoinkin auttaa vapaaksi päässyttä välttämään niitä kiusauksia ja houkutuksia, jotka voivat johtaa hänet uudelleen rikosten tielle.³

Vankilasta vapautumista lähinnä seuraava aika on irtipäästetyille vankille yleensä kriittisin. Vapausrangaistuksen kärsiminen on vieraannuttanut hänet ulkomaailmasta, lamaannuttanut häntä niin fyysillisesti kuin psyykkisesti, ja hänen taloudellinen asemansa on huonontunut. Kun ankaran vankilakurin ja -järjestyksen aika on loppunut ja vapaaksi päässyt vanki taas saa yrittää seisoa omilla jaloillaan yhteiskunnassa, voivat vietykset helposti saada yliotteen, ja mitä parhaimmin päätöksiin ja tulevaisuudenkuvin vankilasta lähtenyt henkilökin saattaa langeta kiusaukseen ja sortua uudelleen rikosten poluille. Vaikka yleisestävistä syistä välttämätön laitospäästäminen olisi kuinka huippuunsa kehitetty tahansa positiivisin toimenpitein ojentamaan ja kasvattamaan vankia, niin ei tuota tarkoitusta voida kuin poikkeustapauksissa saavuttaa vankilan muurien sisällä: se kaipa toteutuakseen täydellisen vapauden ja vankilassa olon

nen samantapainen yritys tehtiin Euroopassa kaksi vuosikymmentä myöhemmin Tanskassa. Vasta 1800-luvulla alettiin sitten yksityisiä yhdistyksiä perustaa useihin muihinkin Euroopan valtioihin. Rikollishuollon syntymiselle pohjoismaissa antoi virikettä erittäinkin Ruotsin kruununprinssi Oskarin kirja »Om straff och straffanstalter» 1840. Ks. rikollishuollon historiasta tarkemmin Mustala, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1936 s. 9—11.

³ Ks. Strafflagberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m.m. s. 253 (SOU 1944: 50).

Jälkihuollossa noudatetaan siis Lisztin sosiologisen koulukunnan periaatteita, vaikkei mainitun koulukunnan perusajatuksia liian yksipuolisen sosiaalisten olojen korostamisen vuoksi voidakaan hyväksyä yleiseksi rikospoliittiseksi ohjeksi. Äärimmäisen sosiologisen suunnan tunnuslauseena voidaan näet Mezgerin tavoin katsoa olevan: tout le monde est coupable excepté le criminel (Kriminalpolitik 1934 s. 140). Ja niinpä eräs tuon suunnan jyrkän kiihkeä edustaja onkin lausunut, että mikäli ihmisiä rikoksistaan halutaan sulkea vankiloihin, niin olisi parasta vuosittain arvalla valita, ketkä sinne olisi pantava sovittamaan kollektiivista syyllisyyttä!

välimuodon.⁴ Kun vapausrangaistuksen kärsiminen kerran saa rikoksen-tekijän elämässä ja hänen suhteessaan ympäristöön pakostakin aikaan niin tavallisuudesta poikkeavan olotilan, että palautuminen entisiin tai uusiin oloihin vankilasta vapauduttua tuottaa erittäin suuria vaikeuksia, niin on luonnollista, ettei häntä jätetä oman onnensa nojaan, vaan yhteiskunta jälkihuollon avulla pitää hänestä asianmukaisella tavalla huolta ja järjestää hänelle tuoksi ajaksi tarvittavan valvonnan.

Vankilassa oloajalla on merkityksensä jälkihuollon onnistumiselle, sillä työtä vieroksuva voidaan siellä saada työhaluiseksi ja opettaa tekemään työtä, juopotteleva parannetuksi paheestaan jne. Jälkihuolto on sitten sen kasvatuksen vapaamuotoisempaa jatkoa, johon moderni humaani vankeinhoito laitostasasteessaankin pyrkii. Joissakin tapauksissa jo suljetun laitoshoidon aikana päästään niin pitkälle, ettei valvontaa ja muuta jälkihuoltoa tarvita eikä niihin silloin myöskään saa ryhtyä,⁵ mutta useimmissa tapauksissa on valvonta tarpeen. Sopivien valvojien löytäminen on tällöin erittäin tärkeä ja samalla vaikea tehtävä, valvojalta kun vaaditaan monia erikoisavuja, kuten hyvää tahtoa, psykologista silmää, viisautta, kärsivällisyyttä, hienotunteisuutta ja uskoa jälkihuollon onnistumiseen.⁶

⁴ Ks. *Forsman*: Straffrättens allmänna läror 1930 s. 379 s.; *Serlachius*: Ehdotus uudeksi rikoslaiksi I s. 19 ja *Wetter*: De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 223. — Muuten on tässä huomautettava, että vapausrangaistuksen kasvattavan vaikutuksen suhteen yleensä esiintyy pessimismia (ks. esim. *Serlachius*, LM 1913 s. 179 ja *Tulenheimo*, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1944—45 s. 68; vrt. *Clerc-Steck*: Grundzüge des schweizerischen Strafrechts. Alg. Teil. 1943 s. 108) ja ehdonalaiseen vapauteen saateen väärän diagnoosin perusteella laskea liian aikaisin, sillä henkilö ei vankilan muurien sisällä esiinny sellaisena kuin hän todella on (ks. *Reinhard Frank*: Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe 1908 s. 19 s. »Meiner Ueberzeugung nach liegt in der Behauptung, man könne ganz allgemein den Menschen in der Gefangenanstalt darauf hin erkennen, ob er sich in der Freiheit so oder anders verhalten werde, derselbe Fehler wie in der andern, man brauche sich nur im zoologischen Garten anstellen zu lassen, um zu erfahren, wie der Löwe in Afrika und der Tiger in Indien leben.«).

⁵ Valvonnan ja muun jälkihuollon järjestäminen silloin kun se ei ole tarpeen saattaa aiheuttaa mainittavaa vahinkoa. Ks. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö 1946 s. 97.

⁶ Valvoja ei suinkaan saa ajatella valvontatointansa vain itselleen ansiolähteenä, vaan hänen on todella tunnettava työnsä omakseen ja antauduttava siihen täysin vapaaehtoisesti. — Valvontajärjestelmä muodostaakin jälkihuollossa oman tärkeän lukunsa, mutta sen yksityiskohtiin ei ole tarkoitus tässä sen enempää puuttua, vaan pyrkimyksenä on vain luoda rikospoliittinen katsaus päänäkökohtiin jälkihuollosta rikollisuuden torjumiskeinona. Kuitenkin on sanottava, että oikealla henkilökohtaisella suhteella valvojan ja valvottavan välillä on ratkaiseva merkitys jälkihuollon onnistumiselle. Valvojan on näet

Milloin rangaistus RangA 4:1a:n mukaisesti täytäntöönpannaan valtion työsiirtolassa, on tuomitun paljon helpompi palata takaisin yhteiskuntaan, sillä työsiirtolassa olo on vapaamuotoista, kokonaan toista kuin suljetussa vankilassa olo, ja sinne määrätty saa lukea hyväkseen työstään huomattavan palkan. Kun työsiirtolalla ei ole vankilan leimaa, vaan se muistuttaa vapaita työmaita, niin sieltä ehdonalaiseen vapauteen laskettu ei yleensä tarvinne valvojaa, kun otetaan vielä huomioon se, että hänen poissaolonsa vapaasta yhteiskunnasta on muodostunut lyhytaikaiseksi.

Jälkihuolto tapahtuu ehdonalaisen vapauden, tuon progressiivisen rangaistusten täytäntöönpanon viimeisen asteen aikana, ja instituutin päätarkoituksena juuri on luoda mahdollisuudet tehokkaalle jälkihuollolle.⁷ Individuaalipreventiivisessä merkityksessä onkin ehdonalainen vapaus ehdoton edellytys resosialisointiin tähtäävälle huollolle: sen aikana asosiaalinen yksilö saa tukea pyrkimyksissään nuhteettomaan elämään ja huoltoelimillä on mahdollisuutensa tehokkaasti vaikuttaa noiden pyrkimysten toteuttamiseksi.⁸ Jälkihuoltoon liittyy ehdonalaisen vapauden kohdalla

voitettava valvottavan luottamus ja ylläpidettävä sitä, autettava häntä pyrkimyksissä moraaliseen kohoamiseen, herätettävä ja vahvistettava hänen itseluottamuksensa sekä annettava hänelle lisää elämänrohkeutta. Tämä ei ole suinkaan vähän, ja vain aniharvoilla yksilöillä on ne avut ja se asiantuntemus, jota mallivalvojalta vaaditaan! Voidaankin täysin yhtyä erään saksalaisen vankeinhoitomiehen lausumaan: »Die Sanierung eines Verbrecherischen ist eine so persönliche und seelische Angelegenheit, dass sie Wechsel in der Person des Arztes noch weit schlechter verträgt als die Heilung eines körperlich Kranken» (ks. *Grohmann*, Die sittliche und soziale Hebung Verbrecherischer. Zeitschrift f.d. ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 377 s.), millä hän perustelee sitä, että sama henkilö, joka vankilassa on saanut rikollisen käsittelyssä onnistuneen otteen, käsittelee menestyksellä vankia tämän vapauduttuakseen.

⁷ Ks. *Wetter*, De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 223—230; *Schlyter*, Villkorlig frigivning, SvJT 1943 s. 593—598; *Strahl-Lindberg*, Villkorlig dom och villkorlig frigivning samt det därtill anknutna skyddsarbetet 1944 s. 148; *Gentz*, Der moderne Strafvollzug. Zeitschrift f.d. ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 150 s.; *Ehrnrooth*, Huollon ja työn merkityksestä rikollisuuden vastustamisessa, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1937 s. 123 ja *Mustala*, Epäsosiaalisten henkilöiden huolto, mt. s. 135.

⁸ Ks. *Honkasalo*, Suomen rikosoikeus. Yleiset opit I s. 39; *Kohler*, Gedanken über die Ziele des heutigen Strafrechts 1909 s. 20 (»Das progressive System mit seiner vorläufigen Entlassung ist daher vollkommen begründet und gehört zu den fruchtbarsten Ideen, welche im Gebiet der Strafjustiz entwickelt worden sind.»); *Thyrén*, Vorentwurf zu einem schwedischen Strafgesetzbuche 1919 s. 5 ja *Mustala*, Kriminalvård i frihet, De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 222. Vrt. *Hagströmer*, Om frihetsstraffen 1875 s. 215 ja *Almquist*, Angående olika sätt för verkställighet af frihetsstraff samt penitentiärä förhållanden i Sverige. 1877 s. 24.

vapaaksi päästetyn suhteen tietynlaista pakkoakin valvonnan ja silmällä pidon muodossa, mutta tuo pakkomomentti on vain jälkihuollon eräs puoli. Ensi kädessä jälkihuolto tarkoittaa positiivisin avustamistoimenpitein tukea vapautunutta. Tärkein mutta samalla vaikein tehtävä on tällöin huolehtiminen siitä, että vapautunut saa sopivaa työtä. Jälkihuollon tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus ilmaiseksen juuri siinä suhteessa selvimmin, sillä rangaistuslaitoksessa olleen on yleisön häntä kohtaan osoittaman halveksumisen vuoksi usein mahdoton saada työpaikkaa ja tarpeellista elintilaa.⁹ Vankilasta vapautunut onkin tämän vuoksi yleensä parasta sijoittaa uuteen työpaikkaan. Tällainen on suurkaupungeissa paremmin mahdollista, mutta maaseuduilla on vaikeampi löytää sellaista uutta työpaikkaa, jossa ei vankia ennestään tunnettaisi.

Jälkihuollon onnistumisen perusedellytyksenä on yleisen mielipiteen taholta saatava tuki, joka on tähän mennessä miltei kokonaan puuttunut.¹⁰ Päinvastoin ympäristö on vain pyrkinyt painamaan ja vieroksumaan vankilasta vapautunutta tämän ponnisteluissa kunnialliseen elämään palaamiseen. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeätä saada yleinen mielipide muokatuksi suopeaksi jälkihuollon tarkoituserille, sillä muuten on jälkihuoltoelinten toiminta, ponnistelkootpa he kuinka innokkaasti tahansa, erittäin vaivaloista ja peräti tuloksetonta.¹¹ Kun ehdonalaisessa vapaudessa olevien henkilöiden rikosten uusimisprosentti on suuri, niin tuo yleisön ottama asenne saattaa tosin näyttää jossain määrin ymmärrettävältä ja oikeutetulta. Tämän vuoksi ei sellaisia ehdonalaiseseen vapauteen päästettyjä, joilla on huonoin »sosiaalinen prognoosi», pitäisi yleensä koeajan al-

⁹ Ks. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö 1946 s. 97; *Honkasalo*, LM 1947 s. 137 sekä *Strahl-Lindberg*, s. 150 ja 234.

¹⁰ Ks. esim. *Olivecrona*, Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar 1872 s. 17 (»andra särskilda orsaken till de talrikt återkommande återfallen till brott, — — — kan räknas, att sedan fången utstätt sitt straff underlättas icke, utan tvärtom försvåras, för honom möjligheten att återgå till en loflig och nyttig verksamhet.») — Tässä on huomautettava, että yleisön vieroksuva suhtautuminen on hyvin yleinen kansalaisluottamuksensa menettäneisiin, joten tuo rangaistusseuraamus ei ole oikein sopusoinnussa jälkihuollon tarkoituserien kanssa (Vrt. *Grünhut*, Die Abschaffung der Ehrenstrafen. Zeitschrift f.d.ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 267).

¹¹ Yksityiset valvojat ovat tässäkin suhteessa sopivammat kuin poliisiviranomainen, mutta valvojien on oltava hyvin valittuja ja heidän työnsä tarpeeksi tehokasta. Ks. siitä tarkemmin *Helasvuori*, Vankeinhoito 1937 s. 1 ss. ja s. 30 ss.

kupuoella lainkaan sijoittaa vapaisiin työpaikkoihin, vaan heitä varten olisi järjestettävä erityiset työmaat asianomaisen valvonnan alaisina, jotta uusimisilmiö saataisiin rajoitetuksi mahdollisimman vähiin. Vain tällä tavoin, tiettyä varovaisuutta noudattaen, voidaan yleinen mielipide vähin erin ohjata tukemaan jälkihuoltoa ja yleensä ajattelemaan inhimillisesti vapautuneista vangeista.

Tässä yhteydessä on huomautettava, että suuren yleisön epäluulon ja nurjan suhtautumisen vapautuneisiin vankeihin on Ruotsin rangaistusten täytäntöönpanoreformin perusteluissa väitetty suurelta osalta johtuvan vallitsevasta taipumuksesta tehdä sensaatio kaikesta, mikä koskee rikosta ja rangaistusta. Mainituissa perusteluissa lausutaan, että yleisesti huomiota herättävissä sanomalehtiartikkeleissa, keinoja kaihtamatta, valokuvien varustettuina esitetään toinen toistaan repäisevämpiä kuvauksia henkilöistä, jotka ovat joutuneet rikoslain kanssa ristiriitaan, ja perusteluissa todetaan sanomalehtien täten joko tietoisesti tai itsetiedottomasti tekävän parhaansa pitääkseen yllä yleisössä kytevää hyvitysajatusta.¹² Vaikka onkin myönnettävä, että nuo Ruotsissa esitetyt väitteet ovat osaksi paikkansa pitäviä, sillä sanomalehtien olisi tietenkin noudatettava määrättyä pidättyväisyyttä rikosreportaasheissa, niin ovat väitteet kuitenkin meikäläisen silmällä katsottuina jossain määrin liioiteltuja. Mutta niinpä Ruotsin rangaistuksen täytäntöönpanouudistus näyttää rakentuvankin liiaksi erityisestävyydelle ja hyläten kokonaan hyvitysajatuksen jättävän yleisestävät seikat miltei huomiotta.¹³

Jälkihuollon tarkoitukselle suotuisan mielenmuutoksen aikaansaamiseksi yleisössä kuitenkin voitaneen päinvastoin katsoa olevan tarpeen, että sovitussajatusta ei kokonaan hyljätä, vaan edelleenkin katsotaan rangaistuksen muiden tarkoituksperiensä ohessa olevan aina myös jossain määrässä sovitusta.¹⁴ Yleisen mielipiteen on nimittäin helpompi ymmärtää

¹² Ks. SOU 1944: 50 s. 254.

¹³ Ks. *Ellilä*, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1944—45 s. 42—45 ja *De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45 s. 174—176 ja 200.*

¹⁴ Meillä *Salmiala* (DL 1946 s. 41 ss.) korostaakin sitä, että hyvitysajatusta ei ilman huomattavia rikospoliittisia haittoja yleensäkään voida heittää yli laidan. Samoin *Alanen*, Rangaistus ja turvaamistoimenpiteet s. 18. Vrt. *Tulenheimo*, LM 1919 s. 269 ss. ja *Kekomäki*, Ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten käsitteistä 1933 s. 147 alav. 1 ja LM 1947 s. 163. — Selvyyden vuoksi on tässä huomautettava, ettei suinkaan saa — niinkuin usein virheellisesti tehdään — nykyisin järkevästä sovituksesta puhuttaessa maa-

sitä ajatuksenkulkua, että kun ihminen rikoksen tehtyään on sen rangaistuksen kärsimisellä täysin sovittanut, on ympäristön velvollisuus sen jälkeen hyväksyä hänet piiriinsä täysiarvoisena jäsenenä.¹⁵ Jos rangaistus sen sijaan katsotaan yksinomaan vain yhteiskunnansuojelun kannalta taroituksenmukaiseksi käsittelyksi tai hoidoksi ja rikos aina pelkäksi kausaalilain alaiseksi onnettomuustapaukseksi, josta rikoksentekijä ei saa tuntea syyllisyytensä johdosta olevansa vastuussa,¹⁶ niin ei tavallinen ih-

lata mielikuvituksessaan seinälle Kantin atavistista taliota, vaan on tajuttava sovitusta ajatuksen kehitys (Vrt. *Salovaara*, Rikoksen yrityksestä erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen 1948 s. 4—6).

Honkasalo on viime aikoina melko selvästi luopunut sovitusta ajatuksesta (ks. Suomen Kriminolistiyhdistyksen XI vuosikirja 1944—45 s. 80, LM 1947 s. 130 ss. ja Suomen rikosoikeus I 1948 s. 34) menemättä kuitenkaan yhtä pitkälle kuin Ruotsin äärimmäisyys-suunta ja myöntämällä yleiselle oikeustajunnalle sille kuuluvan merkityksen rikosoikeuden piirissä.

¹⁵ Niinpä *Agge* lausuu, että järkevän otteen saamiseksi jälkihuoltoprobleemissa ja kansan saattamiseksi ajattelemaan inhimillisesti ja humanisti vapautuneista vangeista, »tror jag att det är riktigt att inte helt släppa tanken på straffets uppgift såsom ett visst mått av försoning för skulden. — — jag tror, trots att jag själv både i skrift och tal städse förfäktat specialpreventiva grundsåter, att det behövs en specialpreventionens självbesinning, och jag tror att man, mitt i all specialpreventiv humanitet, icke får glömma att det inte finns någonting grymmare än denna specialprevention, dragen ut sina yttersta konsekvenser, nämligen att människan inte får veta att hon är ansvarig för sina gärningar, utan är ett kolli som skall omhändertagas i det oändliga.» Nämä ytimekkäät ja täysin oikeaan osuvat sanat *Agge* sinkosi Ruotsin Kriminolistiyhdistyksen vuosikokouksessa marraskuussa 1942 rangaistuksen täytäntöönpanoreformista käydyin keskustelun yhteydessä (ks. *De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—43* s. 97 s.). *Agge* edustaakin muuten Ruotsin maltillista suuntaa rangaistusopissa eikä tunnu hyväksyvän seuraavassa alaviitassa kosketeltua *Kinberg-Schlyter*-linjaa.

¹⁶ Tuo oppi, jota nykyisin Ruotsissa innokkaasti puoltavat *Kinberg* ja *Schlyter*, tietää johdonmukaisesti perille vietyä täyttä vallankumousta rikosoikeudessa: se johtaa rangaistuksen ja syyllisyyskäsitteen häviämiseen (ks. *Schlyter*, *Skyddsbalk*. Ett reformprogram ja *Straffbalk* eller *skyddsbalk?* 1946, joissa on mainittu oppi omaksuttu, ja *Kekomäen* skeptillinen, sattuva arvostelu viimeksimainitusta, LM 1947, s. 159 ss.) *Ferrin* rikoslakiehdotus vuodelta 1921 rakentui noille periaatteille (*Hippel*, *Deutsches Strafrecht* I 1925 s. 532 nasevassa polemiikissaan sanoi ehdotuksen merkitsevän »eine Art Synthese von Verbrechen und Geisteskrankheit, der heutige Kultur widerstreitet» ja *Sérlachius*, LM 1922 s. 151, sen periaatteiden olevan omiaan heikentämään lain pyhyttä yleensä ja erittäinkin yksilön vastuunalaisuuden tunnetta teoistaan) ja Neuvostoliiton voimassa olevassa rikoslaissa ne on hyväksytty (ks. *Horro*, *Das sowjetrussische Strafgesetzbuch ohne Strafe*. Graz 1946. Vrt. *Honkasalo*, *Nulla poena sine lege*. Suomalaisen Lakimiesten yhdistyksen julkaisuja N:o 11. Kirjoitelmia 1937 s. 25 ss., missä hän lopuksi toteaa, että »nulla poena sine lege-periaatteella ei ole sijaa Neuvostoliiton rikosoikeus-systeemissä»). — Vaikka onkin myönnettävä, että sovituksen ja yleisprevention todella täydellinen yhdistäminen spesiaalipreventioon on vaikeata, niin on se kuitenkin toteutet-

minen voi pitää vankilasta vapautunuttakaan veljenään ja tavallisena kansalaisena, vaan jonain merkillisenä käsittelytyyppinä, johon on syytä jatkuvasti oudoksuen suhtautua, kuten mielisairaaseen henkilöön konsanaan! Tässä ei ole tarkoituksena sen enempää kajota tuohon vaikeaan ja riidanalaiseen kysymykseen rangaistuksen tarkoituksesta, mutta on katsottu olevan paikallaan muistuttaa edellä olevasta näkökohdasta, joka usein on asiassa käydyssä ajatustenvaihdossa jätetty kokonaan huomiotta.

II.

Vankilasta vapautuminen ja jälkihuoltomahdollisuuksien avautuminen tapahtuu voimassa olevan oikeutemme mukaan harkinnanvaraiseen ehdonalaiseen vapauteen pääsyn muodossa ensikertalaisen osalta puolet ja uusijan kohdalla kaksi kolmattaosaa rangaistuksesta kärsittyä sekä pakolliseen ehdonalaiseen vapauteen pääsyn muodossa silloin, kun rangaistuksesta on kärsimättä ainoastaan kuudes osa.¹⁷ Molemmissa tapauksissa on yhteisenä edellytyksenä se, että vanki on kärsinyt rangaistustaan vähintään kuusi kuukautta. Ehdonalaisen vapauden aika on rangaistuksesta jäljellä oleva aika lisättynä yhdellä vuodella, kuitenkin enintään viisi

tava siinä määrin kuin on mahdollista. Rikoslakia ei näet voitane onnistuneesti rakentaa yksipuolisen rikosoikeusteorian ja rikospoliittisen spekulaaion varaan, vaan kansan oikeustajunta on huomioonotettava ja kaikki rangaistuksen suotuisat vaikutukset lienee rangaistuksen tarkoitusten joukkoon sijoitettava.

¹⁷ RangA 2:13 sellaisena kuin se on 19. 5. 1944 ann. laissa. — Uusijalla tässä tarkoitetaan henkilöä, jonka rikos on tehty ennen kuin viisi vuotta on kulunut siitä, kun vanki on täydelleen kärsinyt viimeksi tuomitun vapausrangaistuksen. Jos vanki kärsii yhteisrangaistusta useammasta eri rikoksesta, joista hän vain eräisiin nähden on RangA 2:13:n mielessä ensikertalainen, niin herää kysymys, pääseekö hän ehdonalaiseen vapauteen vasta $\frac{2}{3}$ yhteisrangaistuksesta kärsittyään vai olisiko vapautumishetki määrättävä huomioon ottaen, että hänen eräistä rikoksistaan tuomituista rangaistuksista olisi jo puolet kärsittyään päästävä ehdonalaiseen vapauteen. Viimeksimainittu laskemistapa olisi kyllä vängille edullisempi, mutta se on peräti mutkikas ja sitä paitsi rikospoliittisetkin syyt näyttäivät puoltavan ensimmäistä vaihtoehtoa. Asiasta ei ole vielä oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisua. Äskettäin oli eräs vanki kuitenkin jo tehnyt sellaisen kantelun, mutta oikeusasiamies ei joutunut antamaan kysymykseen ratkaisua sen vuoksi, että rikosrekisteri vastoin vangin väitettä osoitti tämän olleen kaikkiin rikoksiinsa nähden uusijana pidettävä. Jos taas yhteisrangaistuksen muodostavat yhteenlasketut sakon muuntorangaistus ja välittömästi tuomittu vapausrangaistus, niin ei sakon muuntorangaistusta saane ottaa huomioon ehdonalaiseen vapauteen pääsyn hetkeä määrättäessä. (Ks. *Honkasalo—Ellilä*, Rikosten uusim. 1945 s. 78 s. ja *Honkasalo*, Rang. yhdist. ja yht. lask. 1947 s. 96 ss. Toisin kuit. *Kekomäki*, LM 1940 s. 309 s. ja *Palmgren*, JFT 1947 s. 348 alav. 8 sekä varauksin *Huttunen*, OK:n kert. 1942 s. 26. ss.)

vuotta.¹⁸ Nuorisovankilaan määrätty taas voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, kärsittyään rangaistustaan vähintään vuoden ja sovitettuaan vähintään kolmanneksen NuorRikL 17 §:n mukaan pitentyneestä rangaistuksestaan.¹⁹

Nykyisin voimassa olevat jälkihuoltoa koskevat pääsäännökset meillä sisältyvät rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen (RangA) ja vankeinhoitolaitoksesta annettuun asetukseen (VankHoitoA). RangA 2 luvun 14 ja 15 §:n mukaan voi oikeusministeriö määrätä ehdonalaisesti vapautetun valvojaksi sopivaksi katsomansa henkilön tai huoltoyhdistyksen, ja ellei sellaista valvojaa ole määrätty, tulee poliisipäällikön toimia valvojana. Valvonta on järjestettävä niin, ettei se tarpeettomasti häiritse ehdonalaisesti vapautetun ansiotyötä eikä herätä yleistä huomiota. Jollei valvottava noudata hänelle annettuja määräyksiä, voi oikeusministeriö valvojan esityksestä julistaa ehdonalaisen vapauden menetetyksi tai pitentää koeaikaa. Ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta loka-kuun 9 päivänä 1931 annettu asetus sisältää tarkemmat määräykset valvonnasta. Asetuksen 1 §:n mukaan on valvonnan tarkoituksena estää vapaaksi päästettyä tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkissään nuhteettomaan elämään. RangA 2 luvun 12 §:n mukaan on rangaistuslaitoksen johtokunnan koetettava hyvissä ajoin edeltäpäin hankkia vangille, jonka rangaistusaika lähenee loppuaan ja jolla ei ole vapaaksi päästytään varmaa toimeentuloa odotettavana, palveluspaikka kunnollisen isännän luona tai muun rahallisen elatuksen tilaisuus. VankHoitoA 102 §:n mu-

¹⁸ RangA 2:17 sellaisena kuin se on 19. 5. 1944 ann. laissa.

¹⁹ Jos nuori rikoksentekijä NuorRikL 20 §:n nojalla taikka, tehtyään nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästyään uuden rikoksen, 21 §:n nojalla määrätään uudelleen nuorisovankilaan ja hänen rangaistusaikansa tällöin on vähemmän kuin vuosi, herää kysymys, pääseekö hän sieltä enää lainkaan ehdonalaiseen vapauteen. Vankilaoikeus on tulkinnut asian tuomitulle edullisemman vaihtoehdon mukaan ja katsonut, että vaikkei koko rangaistusaika olekaan vuotta, niin siitä huolimatta vanki voidaan laskea nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen. Kuitenkin voidaan vankilaoikeuden kannan — joka de lege ferenda ehkä on paikallaan — oikeutus de lege lata panna kyseenalaiseksi viittaamalla RangA 5:9:een, sillä lainsäätäjän tarkoituksena lienee ollut paitsi se, että vanki on päästettävä nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen vain, milloin sitä hänen kasvatuksensa ja kehityksensä kannalta on pidettävä sopivana, myös se, ettei vanki missään tapauksessa pääse ehdonalaiseen vapauteen ennen kuin siellä vähintään vuoden yhtäjaksoisen kasvatusvaikutuksen alaisena olon jälkeen, niinkuin lainkohdassa expressis verbis säädetään. RangA 5:10:ssä sitten säädetään, että vangin vapauttamisesta ehdollisesti olkoon *muuten* voimassa, mitä 2 luvussa on säädetty.

kaan on sopivan ansiotoimen hankkimiseksi vapautuvalle vangille ajoissa ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin, ja on johtajan siitä neuvoteltava valtion tai kunnallisten viranomaisten, siinä tarkoituksessa työskentelevien yhdistysten tai sopivien yksityishenkilöiden kanssa. Vank-HoitoA 103 §:n^{19a} mukaan taas vangilla hänen saapuessaan vankilaan olleet omat vaatteet on hyvissä ajoin laitettava kuntoon hänen vapautumisensa varalle. Jos vapautuvalla vangilla ei ole tarpeellisia vaatteita eikä varoja niiden hankkimiseen, on hänelle vankilan toimesta vaatteet hankittava.

Mitä ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontaan tulee, niin parhaimmalle vankiainekselle on yksityinen valvoja luonnollisesti katsottu sopivaksi, kun sen sijaan huonoin aines yleensä on jätetty sopivien valvontaelinten puutteessa poliisin valvontaan. Rajatapauksissa valvonnan ja jälkihuollon käytännöllisestä järjestelystä taas on meillä huolehtinut v. 1870 perustettu Vankeusyhdistys, joka nykyisin jo voi huolehtia huomattavan osan niiden vankien jälkihuollosta, jotka eivät itse ole onnistuneet saamaan työpaikkaa, ja yhdistyksen toiminta siten on ratkaisevasti auttanut jälkihuollon toteuttamisessa. Esimerkiksi vuoden 1947 kuluessa Vankeusyhdistys hankki kaikkiaan 759 valvojaa.²⁰

Erittäin tärkeän osan Vankeusyhdistyksen toiminnasta muodostaa työn hankkiminen vankilasta vapautuneelle. Yhdistykselle on myönnetty työväkilyslain edellyttämä toimilupa harjoittaa työväkilystä. Yhteistyössä toisaalta vankilaviranomaisten, toisaalta kuntien työvoimaviranomaisten kanssa on mahdollisimman monelle vapautuvalle koitettu hankkia työmaa ja tarpeelliset varusteet. Niinpä yhdistys vuoden 1947 aikana välitti työpaikat 1761 vankilasta vapautuneelle. Kun kuitenkin on run-

^{19a} Ks. mainitun asetuksenkohdan käytännössä soveltamisesta Rautanen, Vankeinhoito 1937 s. 58 ss.

²⁰ Yhdistyksellä on nykyisin laaja asiamiesverkosto kautta maan. Niinpä vuoden 1945 lopussa oli yhdistyksellä asiamiehiä yhteensä 978 eli miltei jokaisessa pienimmässäkin kunnassa. Pääasiassa ehdollisesti tuomittujen nuorten rikoksentekijäin valvonnan ja esitutkinnan suorittamiseksi mutta samalla myös nuorisovankilasta vapautuneiden valvontaa varten on Vankeusyhdistyksellä erityisiä nuorisovalvontatoimistoja ympäri maata, nykyisin kaikkiaan yhdellätoista paikkakunnalla, joiden joukossa ovat maamme suuremmat kaupungit, ja uusien toimistojen perustaminen on suunnitteilla. Yhdistyksellä on vielä mm. kaksi miesten yömajaa, toinen Helsingissä ja toinen Tampereella, ja niitä ovat vankilasta vapautuneet saaneet käyttää maksutta siksi kunnes ovat saaneet itselleen vakinaisen asunnon. Yhdistyksen huoltotyö käsittää myös matka- ja ruoka-avustuksen antamisen ja vaatteiden toimittamisen etupäässä varavankiloista vapautuville vangeille.

saasti tapauksia, joissa yhdistyksen toimesta tai kunnallisten viranomais-
ten välityksellä ei työpaikkaa saada hankituksi, on yhdistyksellä ollut toi-
minnassa kokeilutyömaita ehdonalaisessa vapaudessa olevia varten, ja
vuoden 1944 lopulla yhdistyksen taholta ryhdyttiin toimenpiteisiin erityi-
sen pysyvän työmaan hankkimiseksi niitä vapautuvia varten, joille ei
muualta saada työpaikkaa.²¹ Tuloksena sitten olikin, että vielä ennen sa-
man vuoden loppua alkoi toimintansa kulkulaitosten ja yleisten töiden
ministeriön myöntämällä määrärahoilla tietyömaa Vihdin pitäjän Otalam-
mella ja toinen noin vuotta myöhemmin Espoossa. Näille työmaille sijoit-
tetaan vapautuneita vankeja siksi kunnes heille on saatu luoduksi toi-
meentulomahdollisuudet kotiseudullaan tai uusilla sijoituspaikoilla. Vuo-
den 1947 aikana oli työmailla töissä kaikkiaan 599 ehdonalaiseen vapau-
teen päästettyä miestä. Sotaa edeltäneiden vuosien myönteiset kokemuk-
set näistä kokeilutyömaista saattavat uskomään, että tällaiset puolivapaat
rauhalliseen ympäristöön sijoitetut työmaat ovat omiaan väliasteena hel-
pottamaan useinkin vuosikautia vankilassa olleen miehen sijoittamista
vapaaseen yhteiskuntaan. Mainittakoon vielä, että ehdonalaisesti vapau-
tettuja naisia varten on Vankeusyhdistyksellä erityinen työkoti Tuusulan
pitäjässä.

III.

Tarkoituksenmukaisen jälkihuollon järjestäminen on osaksi organisa-
torinen ja suureksi osaksi rahakysymys, sillä siinä on löydettävä ja pal-
kattava sopivat elimet, jotka inhimillisellä mutta tarpeeksi tehokkaalla
tavalla ottavat huolehtiakseen vankilasta vapautuneista ja hankkivat heille
tarjolla olevia työmahdollisuuksia, valvovat heitä ja antavat heille sen
tuen, mitä nämä niin kipeästi tarvitsevat ensimmäisinä vaikeina aikoina
vapautumisen jälkeen. Niinpä se seikka, miten jälkihuolto on kussakin
maassa järjestetty, riippuu paitsi maantieteellisistä seikoista (esim. asutus-
tiheys), kansanluonteesta sekä sosiaalisista ja taloudellisista olosuhteista
myös suuressa määrin maan rahataloudellisesta tilasta.

²¹ Tällaisen työmaan järjestäminen on ollut sitäkin tarpeellisempaa, kun vapautuvien
jucokossa on runsaasti siirtoväkeen kuuluvia, joille toimeentulomahdollisuuksien järjestä-
minen on vaikeampaa kuin muille.

Ruotsissa, jossa maan taloudellinen kantokyky on huomattavasti suurempi kuin meillä, on ehdollisesti tuomittujen valvonnan järjestämiseksi ja jälkihuollon hoitamiseksi otettu vuoden 1945 alusta lähtien käytäntöön erityinen suuria kustannuksia vaativa »skyddskonsulentorganisation», suojeluneuvojajärjestelmä, jonka mukaan maa on jaettu 13 piiriin, kussakin suojeluneuvojansa. Tällaisen skyddskonsulentin tehtävänä on avustaa vankilanjohantajaa jälkihuollon järjestämisessä. Tässä tarkoituksessa on hänen pyynnöstä annettava tietoja valvojiksi sopivista henkilöistä sekä muutoin annettava valaistusta ja selvitystä ehdonalaisesti vapautettujen huoltamisesta. Ohjesääntönsä mukaan on suojeluneuvojilla samat oikeudet ja velvoitukset ehdollisesti tuomittujen ja ehdonalaisesti vapautettujen ja heidän valvojiensa suhteen. Vankilanjohantajalla on jälkihuollon järjestämisessä lisäksi apunaan ns. »sociala kuratorer», joita on asetettu suurempiin laitoksiin. Vankilasta vapautuneille työn hankkimiseksi on määrättyihin valtion työnvälityskonttoreihin niinkään asetettu erityisiä »kuraattoreja». Tukholmassa on valtion keskuselin samaa tarkoitusta varten. Sitä paitsi on maassa joukko suojeluyhdistyksiä (skyddsföreningarna), joista useimmat ovat liittyneet v. 1925 perustettuun Svenska skyddsförbundetiin.²² Kokonaisuudessaan Ruotsin järjestelyt tuntuvat miltei lähentyvän ihannetilaa, mutta niihin onkin uhrattu varoja siinä määrin kuin vain Ruotsin kaltaisessa rikkaassa maassa on mahdollista. Toisaalta on kuitenkin huomautettava niihin liittyvästä, yliorganoimiseen yleensä kytkeytyvästä vaaramomentista.

Meillä Vankeusyhdistyksen toimistojensa ja asiamiesverkostonsa avulla jo pitkän aikaa suorittama jälkihuolto ei ole täysin vastaavanlaista kuin Ruotsin järjestelmä, mutta se on ehkä keskitetympää ja joka tapauksessa sopii hyvin meikäläisiin oloihin, minkä seikan ovat maassamme vierailleet ruotsalaiset asiantuntijatkin todenneet. Tältä jo vakiintuneelta pohjalta

²² Tämä liitto saa valtionapua 100000 kruunua kunakin varainhoitovuonna, ja avustus käytetään suurimmaksi osaksi siihen liittyneiden yhdistysten tukemiseksi. Samansuuruisen rahamäärä on Ruotsissa otettu valtakunnan vuosirahasääntöön vapautettujen vankien hyväksi tehtävän työn tukemiseksi, ja vankeinhoitohallitus voi siitä suojeluneuvojan esityksestä määrätä varoja vapautetun tilapäiseksi avustamiseksi tai hänen yksityiseen kotiin ottamismääräyksensä mahdollistuttamiseksi. Ks. SOU 1944: 50 s. 255 s. ja *Strahl-Lindberg* s. 239.

olisikin meillä jälkihuoltoa edelleen kehitettävä. Vankeusyhdistykselle olisi myönnettävä lisävaroja huoltotyötä varten, jotta se voisi palkata tarpeellisen määrän asiamiehiä sopiviin paikkoihin ympäri maata ja perustaa lisää toimistoja sekä vankityömailta ja siten tehostaa jälkihuoltotoimintaansa. Entistä vielä kiinteämmän yhteistyön aikaansaamiseksi vankiloiden ja Vankeusyhdistyksen kesken vapautuville vangeille työpaikkojen järjestämisessä olisi, kuten Vankeinhoidon uudistuskomitean mietinnössä on ehdotettu (s. 98 s.), kuhunkin vankilaan määrättävä Vankeusyhdistyksen yhdysmieheksi sosiaaliseen aputyöhön sopiva vankilan virkailija, joka hoitaisi tuota tehtävää oman toimensa ohessa. Tällaisena yhdysmiehenä tulisi lähinnä kysymykseen pastori ja opettaja, mutta tehtävää ei kuitenkaan saisi kaavamaisesti kytkeä mihinkään määrättyyn virkaan, vaan sen hoitaminen olisi vankilahenkilöstössä uskottava aina kussakin vankilassa sellaiselle, jolla todella olisi innostusta ja edellytyksiä tehtävän ansiokkaalle suorittamiselle. Yhdysmieheksi määrätylle henkilölle olisi tuon tehtävän hoitamisesta maksettava kohtuullinen palkkio. Yleisen mielipiteen muokkaamiseksi olisi Vankeusyhdistyksen ja vankeinhoitoviraston aika ajoin järjestettävä julkisen sanan edustajille informatiivisuuksia, joissa selostettaisiin jälkihuollon tarkoituksia ja siihenastisia tuloksia yms.

Tämä kaikki vaatisi rahallisia uhrauksia, mutta siihen olisi kustannuksia kaihtamatta ryhdyttävä, sillä yhteiskunnan ehdoton velvollisuus on tehokkaan jälkihuollon järjestäminen vankilasta vapautuneiden jälleensopeuttamiseksi yhteiskuntaan.²³ Sitä paitsi jälkihuoltotoiminta on erinomainen uusintarikollisuuden torjumiskeino ja sen kautta tulee myös hyvitetyksi se mahdollinen liikakärsimys, jota yleispreventiivisistä syistä on tuomitulle laitoksessa oloaikana pakostakin saatettu aiheuttaa. Sanalla sanoen jälkihuoltoprobleemi on rangaistuksen täytäntöönpanon eräs tärkeimmistä momenteista eli niinkuin *Agge* lausuu: »det är traffverkstälighetens kruz»,²⁴ ja tämän vuoksi tuohon rikospoliittisesti tärkeään toi-

²³ Siteerattakoon tähän *Olivecronan* edellä alav. 10:ssä mainitun kirjansa kolmannen kappaleen motoksi ottama kuningas *Oskarin* lause: »Sedan lagen utkräft straffet och Staten sörjt för den inre förbättringen, är medborgerlighetens sak att räcka en hjälpsam hand åt den till friheten återgifne individen.»

²⁴ De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—43 s. 97.

Vankien jälkihuollosta ja sen rikospoliittisesta merkityksestä

mintamuotoon on yhteiskunnan taholta kiinnitettävä erityistä huomiota eikä positiivisia ponnisteluja sen tarkoituksenmukaisesti järjestämiseksi saa puuttua.²⁵

²⁵ Ks. Tulenheimo, Lasten- ja nuorisonsuojelu rikosoikeudellisena probleemina 1923 s. 13 ss., missä hän toteaa, että oikeuden ja kansalaisvapauden turvaamisen rinnalla on valtion tehtäväksi tullut kansalaisten huoltaminen ja valtiosta on siten tullut huoltovaltio. Mutta onnistuakseen tuossa tehtävässään tarvitsee valtio vapaan kansalaistoiminnan apua ja esimerkkinä tällaisesta toiminnasta Tulenheimo mainitsee sen valtiolle erinomaisen suuriarvoisen työn, jota toiminta vapaaksipäässeiden vankien hyväksi tietää. — Vrt. Ellilä, De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45 s. 180.